

ZALÁN MAGDA

Kakaó

Karácsonyfadíszeket ragasztottam Vikivel, a szomszédék fiával. A sötétítéshez használt fekete papírból vágunk csíkokat, a csíkokat kurtább darabokra szabdaltuk, az egyes darabkákat karikába hajlítva, házilag készült csirizzel összeragasztottuk úgy, hogy minden új karikát belefűztünk az előzőek sorába. Minden egyes papírkarikára egy-egy színes papírpöttyöt, úgynevezett konfettit ragasztottunk. A konfettikre véletlenül bukkantunk a kiürített, lelakatolt Vermes-iroda ajtaja mellett, egy dobozban. Egy lyuggatógép harapdálta ki a pöttyöket a különböző színű, összefűzésre előkészített számlákból. A Vermes-iroda, mielőtt lelakatolták, déligyümölcsöt, fűszereket, teát, kávé importált távoli országokból: ahány ország, annyi színű számlán kérték a vételárat. Viki meg én boldog büszkeséggel néztük az egyre hosszabban kigyózó karácsonyfadíszet.

– Elrontjátok a szemeteket ebben a sötétben!

Összerezentünk anyám hangjára. Észre sem vettük a nagy igyekezetben, hogy közben beesteledett.

– Húzzátok le a sötétítőt – mondta anyám sürgetően –, aztán kaptok valamit enni.

Rohantunk az ablakhoz, mert örökké éhesek voltunk. A sötétítőpapír lepedője az ablakok felső keretében, egy keresztbe fektetett rúdra volt göngyölve. A rúd közepéről spárga lógott le, végén, fogónak, egy kiszolgált cérnaorsó, amit a spárgára bogyozott jókora csomó tartott a helyén. Csak székről értem el az orsót, oda is állítottam az ablakhoz, megszokott mozdulattal: amióta apám a fronton harcolt, az elsötétítés mindig az én munkám volt.

Az utcán lent egyetlen lélek sem járt, a szemközti házak ablakai közül a legtöbbet már megvakította a sötétítőpapír. Itt-ott csillant csak meg egy-két üvegtábla a jó ideje alábukott nap fáradt visszfényében. A járdaszéli lámpaoszlopok tetején madáretetőnek tündek a villanykörte és védőüveg nélküli vaskeretes csonkagulák.

– Ha vége lesz a háborúnak – mondta anyám –, megint minden este meggyújtják az utcai lámpákat, és akár olvasni is lehet majd alattuk, olyan szikrázó a fényük. Emlékszel? Kislány korodban szerettél az ablakban ülni napnyugtakor, hogy meglesd, hogyan kattan föl egyszerre az egész városban, mint egy láthatatlan varázsló érintésére, valamennyi utcai lámpa.

Bólintottam, pedig nem emlékeztem semmi ilyesmire. Négyéves voltam, amikor az elsötétítést bevezették Budapesten. Azóta csak egyszer láttam esti fényben az utcánkat, amikor valamiképp véletlenül elaludtunk egy légiriadót, és csak arra ébredtünk föl, hogy a bombázókat megelőző felderítőgépekből Sztálin-gyertyáknak nevezett fáklyák zuhogtak alá, mint megannyi lassú, lebegő meteor. Nyomukban hígított tintává lett a sűrű-fekete horizont, hogy az ellenséges gépek jobban lássák, hova kell ledobni gyilkos terhüket. Ez igen, ez varázsló művének tűnt, boldogtalan voltam, amikor anyám elrántott az ablaktól. Betuszkolt az ágy alá, hogy ha már lemaradtunk a pincébe bújáról, valamiképp védeni próbáljuk magunkat a bombák nyomában szerteröppenő repeszektől meg a légnyomástól. A bombától, ha történetesen pont a mi házunkra

esett volna, nem védett meg az ágy, de még a pince sem volt egészen biztos hely. Pár héttel korábban a szomszéd utcában egy háromemeletes házba pincéig léket ütött egy bomba.

– Itt egy szelet kenyér, aztán siess haza, Vikike – simogatta meg anyám a barátom fejét, miután az ő segítségével gondosan besötétítettük a lakást, és végre meggyújthattuk a szoba egyetlen, halvány fényű villanykörtejét.

Vikiék a mi emeletünkön laktak, a lépcsőház másik oldalán. Viki mégis falhoz lapulva, óvatosan futott át az ajtójukig, mintha minden percben ellenséges bombázók üthetnének rajta.

– Holnap reggel visszajövök – szólt hátra, amikor már a kilincsen volt a keze –, meg kell még csináljuk a karácsonyfa csúcsára való csillagot is!

A csillag már nehezebb dolog volt, mert keménypapírból kellett kivágni, és aztán sztanióllal bevonni. A sztaniólpapírokat régi, gazdagabb karácsonyok csokoládéiról gyűjtötték össze a takarékos felnőttek: apró galacsinokból gyerekökölnyi gombócot növeltek az egymásra simított rétegekből.

Anyám krumplit sütött vacsorára, finom illata már a két nap múlva várható karácsony csodáit hozta közelebb. Plantateát ittunk hozzá, citrompótlóval és melasszal. Csupa ritka csemege a sok szárazbabfőzelék után. Az élet szép, gondoltam, amikor vacsora után bebújtam az ágyba.

Azt álmodtam, hogy karácsonyeste van, szikrázón fényes karácsonyfa áll a szoba közepén, csúcsán az ezüst csillag mintha a mennyezetet is átütötte volna, a végtelen ég csillagai közé, éppen egy angyal szárnyai mögé szemtelenkedve be. Aztán az egyik ágon megcsendült a díszül felakasztott üvegcsengettyű. Halk, rebbenő volt a csengettyűszó, mégis megvisszhangoztatta az egész lakást, az összes, fűtetlenül lezárt szobát. „Jaj!” hallottam az angyal hangját, bár tulajdonképpen anyáméra emlékeztetett: „Ki jön ilyenkor, váratlanul?!” Dehogy jön váratlanul, akartam mondani álomban az anyám hangján rémüldöző angyalnak, hiszen már hetek óta várjuk az ajándékosztó Kisjézust, ám ekkor újból megrebrent a csengettyű, most másféle hangon, inkább berregett, mint csilingelt...

Fölébredtem. Anyám az előszobaaajtónál állt, hallottam, amint megfordítja a kulcsot a zárban. „Vermesné...!” suttogta döbbsen. Most már biztos voltam benne, hogy álomban az ő hangját hittem az angyalénak. Réműlt pissz fojtotta belé a további szavakat. Sietve, halkán kulcsra zárta az ajtót, és a konyha felé terelte a késői látogatót. Vermesné? – tűnődtem. A Vermes-iroda tulajdonosának feleségét, Vermes Jutka osztálytársam mamáját hívták Vermesnének. Nagyon ritkán jött az irodába, amióta lelakatolták, még sosem. Ugyan mit kereshet ma este nálunk? Próbáltam fülelni, de a konyha messzebb volt, anyámék halkán beszéltek. Néha-néha elkaptam egy-két szót. Internálták őket... Én árja vagyok... Legalább a gyereket szeretném megmenteni... Kikeresztelkedés... Nem tudtam értelmes egészségre rakni magamnak a szómozaiakat. Végül is elaludtam. Reggelre kiszállt a fejemből az egész, mint a se füle, se farka álmok szoktak.

– Gyere ide, kislányom, valami nagyon fontosról kell veled beszélnem – húzott reggeli után magához anyám. Átfogta a vállam, mellére simította a fejem, nem láttam az arcát, amíg beszélt, de furcsán remegő hangja elárulta azt az izgalmat, amit rejtteni akart előlem.

– Karácsony a szeretet ünnepe, igaz? – kérdezte meg-megbicsakló hangon. Lelkes buzgalommal bólogattam.

– Ilyenkor mindenki igyekszik valami szépet, jót tenni, igaz?

Erre is bólintottam.

– Ha tudnád, hogy egy kis barátnőd bajban van, segítenél rajta?

– Hát persze!

– Akkor is, ha téged is veszélybe sodorhatna a segíted?

Ezt nem értettem. Meg is kérdeztem, miféle veszély járhat azzal, ha az ember jó? A jóságot jutalmazták. Karácsonykor különösképp. Ha jó leszel, ajándékot kapsz... Nem mindig ezt mondják-e a felnőttek?

– Néha nem jutalmazták a jóságot – mondta anyám, furcsán megkeményedő hangon. – Segítenél akkor is a barátnődön, ha nem jutalmaznának meg érte?

Óvatosan azt feleltem, hogy talán igen, azt hiszem legalábbis, de mondja már meg anyám, miről van szó.

– Most menj, rakd el a száraz tányérokat – engedte el anyám a vállam. – Majd később megbeszéljük.

De később nem beszéltünk meg semmit, azt sem tudtam meg, melyik barátnőm az, akin segíteni kellene még akkor is, ha bajba keveredhetek miatta.

Másnap reggel anyám elém tett egy papírlapot, néhány sor állt rajta, géppel írva.

– Ezt tanuld meg – mondta –, ha tudod, gyere és mondd fel.

Az állandó légítámadások, az egyre közeledő front miatt már hetek óta nem járunk iskolába, az utolsó napon nem kaptunk leckét, ahogy máskor nyári vagy karácsonyi szünetek előtt szoktunk. Miért tanuljak én most mégis?

Még jobban meglepődtem, amikor olvasni kezdtem a papírra gépelt sorokat. „Vermes Juditnak hívnak. 1936. február 4-én születtem, Egerben. Apám Vermes Dávid. Anyám Hajdú Klára. Lakom Budapesten, a Bem utca 45-ben.” Ötször elolvastam, de csak buzgalomból, tulajdonképpen már a harmadik olvasásra emlékeztem valamennyi adatra. A felét úgyis már régen tudtam, Vermes Jutkától magától. Odamentem anyámhoz, kérdezzen ki.

– Neved? – nézett rám szokatlan szúrós szemmel, úgy vizsgálva az arcom, mintha először látna.

– Az enyém? – bámultam rá zavartan, hogy minek kérdezi, hiszen tudja, az ő lánya vagyok, ha meg azt a bemagolnivalót akarja hallani, miért úgy kérdez, mintha nem lenne, hanem valami igazi kihallgatás?

– Neved? – ismételte meg anyám, talán még egy árnyalattal szigorúbban.

– Melyiket gondolod...? – kérdeztem félszegen.

Most már felcattant a hangja, elkapta előlem a géppel írt ívet, maga elé tartotta:

– Neved?!

– Vermes Juditnak hívnak... – suttogtam halálraváltan. Nem, értettem, mi történt anyámmal, az én szelíd, örökké mosolygó, segítőkész anyámmal.

– Hol születted? Mikor?

Mondtam a betanult helyet, évszámot.

– Hol laksz?

Nagyot nyeltem, mielőtt válaszoltam volna, mert megint a számon volt, hogy melyik címet kérdezi, a valódit-e, vagy a Vermes Jutkáékét.

– Mi az? Nem tudod, hol laksz? Mi vagy te? Pólyás?

– A Bem utca 45-ben...

Anyám még vagy háromszor sorra vette velem a különös kikérdezést. Egyre ijedtebb voltam, már-már elsírtam magam. De mielőtt kicsordult volna az első könnycsepp a szemem sarkából, anyám váratlanul magához szorított, és a fülembe súgta:

– Meg kell mentenünk Vermes Jutkát. Rossz emberek fogva tartják. Ha ilyen szépen, jól felelsz a papnak, hazaengedik, karácsonyra újra otthon lehet.

– A papnak feleljek? Egy pap tartja fogva?

Anyám suttogva, körül-körülnézve elmondta, hogy Vermesék zsidók. Hogy az mi, nem magyarázta, de én tudtam, hallottam már a szót. „Menj csak a zsidóhoz” – mondta nagyanyám, ha nála nyaraltam falun, és ez azt jelentette, hogy kifogyott valami a háznál, és hoznom kellett az utca túlsó oldalán lévő kis boltból: cérnát, cipőfűzőt, szárazborsót... Nagyon szerettem a zsidóhoz járni, fura, kedves ember volt, boltja csurig telerakva mindennel, amire csak a falubelieknek szükségük lehetett, s ha megvettem, amiért nagyanyám menesztett, a zsidó mindig a markomba nyomott valami külön ajándékot: „Na, vidd ezt a nyalókát, mert itt csak rámporosodik.” Vagy: „Kapt be gyorsan ezt az aszalt szilvát, mert unom már nézni a pofáját.” De Vermeséknek nem volt csurig rakott boltjuk, csak egy lelakatolt irodájuk – színes papírral nyomott, idegen országokból, idegen nyelveken írt számlákkal az ajtó előtt. Mitől lennének zsidók?! De nem volt merszem kérdezősködni. Anyám meg elsuttogta, hogy Vermes Jutka a papjával be van zárva a gettóba, ami – úgy vettem ki kapkodó szavaiból – valamilyen nagyon nagy ház, kulcsra zárt, hatalmas kapukkal. Aki nem zsidó, annak nem kell a gettóban élnie. Ha Vermes Jutka igazolni tudja, hogy nem zsidó, akkor kiengedik...

– Egy kislány is lehet zsidó?! – csúszott ki a számon a döbbszavú kérdés.

Láttam anyám arcán, hogy nevetni akar, de aztán éppen ellenkezőleg, nagyon összeszűkült a szeme, mint olyankor, amikor sírni készül. De nem sírt, csak hevesen bólogatott.

Később valahogy összeszedte magát, és elmondta, hogy mit is kell tennem. El kell mennem Vermes Jutka mamájával a Rózsák terén a katolikus templomba, ahol meg fognak keresztelni.

– Másodszor?!

– Másodszor.

– Mint egy pólyást?! Vízet öntenek a fejemre?

– Igen. Szentelt vizet. De előbb megkérdeik, hogyan hívnak, hol laksz, hogy tudják, kinek állítsák ki a keresztlevelet. A pólyás helyett a keresztanyját szokták kérdezni, de te már tudsz a magad nevében beszélni.

Itt kis szünetet tartott, úgy tette hozzá:

– A Vermes Jutka nevében...

Nagy nehezen megértettem, hogy végül is nem engem, hanem Vermes Jutkát kereszteli majd meg az a pap, mert azt hiszi, hogy én vagyok ő. Zsidó apa és nem zsidó anya zsidó kislánya. Aki a keresztvíztől megszűnik zsidó lenni. Újra felsejlett lelki szemem előtt nagyanyám falusi boltosa. A zsidó. Ha megkeresztelnék a boltost, elvinnék a boltját...? Biztos nem szeretne megkeresztelkedni... Hogy lehet ezeket a dolgokat érteni?

Másnap a Rózsák terén a templom sekrestyéjében már csak azon töprengtem, hogy eddig mindig azt tanultam, nem szabad hazudni, és most egyenesen az édesanyám parancsolja, hogy hazudjam, és nem is akárcsak, hanem éppen egy papnak. Amikor a pap feltette az első kérdést és én válaszoltam, amint betanultam, az arcom úgy égett a szégyentől, mintha nagyanyám kenyérsütő kemencéje előtt álltam volna.

A pap mellett egy idős ember várakozott, fehér karingben. A keresztelés után valamit írt egy cifra pecsétű lapra, amit aztán átadott Vermes néninek. Vermes néni, amikor kézhez vette a papirost, sírva fakadt, térdre vetette magát a pap előtt, és meg akarta csókolni a kezét. A pap alig tudta elkapni.

– Ugyan, Vermesné...! – mondta. – Ne nekem köszönje, hanem a Jóistennek. Menjen. Gondoljon a férjére. Majd csak teszünk érte is valamit.

Vermes néni arca csatakos volt a könnyektől, amikor kiléptünk az utcára. Akárhogy igyekezett, nem volt képes abbahagyni a sírást, pedig a szeme, szája már nevetett. A templom előtt anyám várt.

– Nagyon, nagyon szépen köszönöm, amit értünk tettek – mondta hüppögve Vermes néni. – Fogadják ezt a csekélységet, nem viszonzásul, nincs az a kincse a világnak, amivel viszonzni tudnám, hogy megmentette a halál torkából Jutkám.

A halál torkából? De hiszen csak egy nagy házban volt!

Vermes néni egy kis csomagot húzott elő a táskájából. Kakaó, olvastam le róla, és számban összefutott a nyál. Mikor is ittam utoljára gőzölgő, habos kakaót...?

– Nem! Nem fogadhatjuk el! – rántotta el anyám a kis csomag után nyújtott kezemet.

– Dehogynem! – kaptam vissza a kezem a kezéből, és magamhoz szorítottam a kakaós dobozt. Varázslatos illata betöltötte az orrom.

– Na de kislányom...! – kiáltott anyám, hol rám, hol a kakaóra, hol Vermes néni rebbentve szemét.

Vermes néni arcon csókolt:

– Jó étvágyat, kis szentem. Te még nem is tudod, milyen szent vagy te is, az édesanyád is. Életem legszebb, legnagyobb karácsonyi ajándékát kaptam ma tőletek!

– Hát igen – bólintott tüzelő orcával anyám –, a karácsonyfa mellett ott lesz holnap újra Jutka. Elhiszem, hogy soha ilyen gazdag ajándékot nem kapott!

– Nem csak így értettem – mosolygott különös könnyes mosollyal Vermes néni. – Azt hiszem, ugyanilyen gazdag ajándék, hogy megtanultam megint hinni az emberekben. Hinni, hogy igenis létezik jószág és szeretet.

Anyám arcát újabb vérhullám festette még vörösebbre.

– Ugyan, Vermesné...! Ne szégyenítsen meg!

Ezt megint nem értettem, de csodálkozni sem volt időm, mert anyám kézen kapott, és köszönés nélkül elhúzott a templom elől. Majdnem futottunk. Már jó messzire hagytuk a teret, és benne mint apró pontot, Vermes nénit, amikor anyám nagyon szigorú hangon, ahogy talán még sosem hallottam szólni, hozzám fordult:

– Erről az egészről pedig soha egyetlen szót sem, senkinek! Értetted?!

Ezt értettem. Elvégre nagyot hazudtam egy papnak, az csak természetes, hogy ilyen égbekiáltó bűnről jobb hallgatni.

De miért kaptam a kakaót...?